

УДК 94 : 329.71 [СЕЛЬ-СОЮЗ] (477.8+438) «1928»
DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2021.4\(36\).563](https://doi.org/10.33782/eminak2021.4(36).563)

УЧАСТЬ «СЕЛЯНСЬКОГО СОЮЗУ» У ВИБОРАХ ДО СЕЙМУ ТА СЕНАТУ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ 1928 РОКУ

Тетяна Бортнік

Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України (Львів, Україна)

e-mail: t.bortnik1976@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2889-2755>

Проаналізовано участь партії «Селянський союз» у виборах до Сейму та Сенату Другої Речі Посполитої 1928 р. Висвітлено діяльність очільників політичної сили під час передвиборчої кампанії на рубежі 1927-1928 рр. Простежено хід переговорів між «Селянським союзом» та УНДО щодо створення єдиного Блоку національних меншин для участі у виборах. Стверджено, що у ході перемовин відбувся конфлікт між лідерами «сельсоюзників» – братами Павлом та Антоном Васиньчуками, тому останній вийшов зі складу партії та брав участь у виборах окремо – із Українським Народним Господарчим Списком. Акцентовано увагу на результатах парламентських виборів 1928 р. та їхньому впливові на подальшу діяльність «Селянського союзу».

Ключові слова: «Селянський союз», вибори до Сейму та Сенату 1928 р., Друга Річ Посполита, Український Народний Господарчий Список

Формування демократичної багатопартійної системи в Україні у пострадянську добу спонукає дослідників до аналізу українського історичного досвіду партійного будівництва та діяльності, їхніх здобутків і прорахунків у контексті українського минулого. Особливо це є актуальним при вивченні історії таких українських земель як Холмщина, Підляшшя, Волинь і Полісся, які на початку 1920-х рр. стали частиною міжвоєнної Польщі. У той же момент цей період став для краю часом, коли після тривалої «сплячки» в умовах перебування у складі Російської імперії, чією частиною ці території були впродовж ХІХ ст., розпочався бурхливий процес розвитку політичного руху, зміцнення національної свідомості серед місцевого українського населення. Саме в цей час через делегування своїх представників до польського парламенту холмщаки, підляшуки, волиняни та поліщуки отримали шанс відстоювати свої інтереси на політичному та державному рівні.

Досліджувана у рамках статті проблематика вже частково розглядалася в історіографії. У публікаціях радянського часу, насамперед, висвітлювалася проблематика діяльності партій міжвоєнного періоду, які належали до лівого блоку, але й самі розвідки характеризувалися ідеологічними кліше. Йдеться зокрема про роботи М. Герасименка та Б. Дудикевича¹, І. Заболотного², І. Васюти³,

¹ Герасименко М., Дудикевич Б. Боротьба трудящих Західної України за возз'єднання з Радянською Україною (1921-1939 рр.). Київ, 1955. 224 с.

² Заболотний І. Нескорена Волинь: Нариси історії революційного руху на Волині. 1917-1939. Львів, 1964. 204 с.

³ Васюта І. Формування робітничо-селянського союзу в революційній боротьбі на Західній Україні 1921-1939. Львів: Видавництво при Львівському державному університеті видавничого об'єднання «Вища школа», 1988. 176 с.

Г. Сизоненко⁴, С. Макарчука⁵. Дещо меншим рівнем заідеологізованості відзначалися доробки польських авторів (періоду існування соцтабору): С. Кжикали (Stanisław Krzykała)⁶, В. Менджецького⁷, М. Папежинської-Турек⁸, Р. Тожецького⁹. Натомість більш вагомими є роботи присвячені діяльності українських партій різного ідеологічного спрямування, зокрема і лівого, що побачили світ вже після 1991 р.: І. Беґея¹⁰, О. Власюка¹¹, Я. Цецика та М. Кучерепи¹², Г. Купріяновича¹³, Ю. Перґи¹⁴, М. Пиріґ¹⁵, І. Соляра¹⁶, М. Шуміла¹⁷. Однак, незважаючи на вже наявні публікації про діяльність українського політикуму, як і правого, так і лівого спрямування, досі немає сучасної комплексної роботи, присвяченої діяльності українських діячів, які входили до Українського соціалістичного об'єднання «Селянський союз», зокрема і їх участі у виборах до Сейму та Сенату Другої Речі Посполитої 1928 р. Аналіз саме цього аспекту на основі опрацювання наявного джерельного та історіографічного матеріалу є метою даної статті.

Вибори 1928 р. стали своєрідним «лакмусовим папірцем» зрілості українських політиків та й населення Західної України назагал. У той час, як для польської влади вони були покликані ствердити, насамперед, територіальну цілісність Другої Речі Посполитої та підтримку політики уряду Юзефа Пілсудського, то для української сторони це був шанс збільшити чисельність своїх представників у Сенаті та Сеймі для відстоювання своїх інтересів на державному рівні. Більше того,

⁴ Сизоненко Г. Сель-роб у боротьбі за возз'єднання. Львів: Каменярь, 1971. 174 с.

⁵ Макарчук С. Этносоциальное развитие и национальные отношения на западноукраинских землях в период империализма. Львов: Выш. шк. Изд-во при Львов. ун-те, 1983. 255 с.

⁶ Krzykała S. Z dziejów KPP na Lubelszczyźnie (1918-1923). Lublin: Wydawnictwo Lubelskie, 1961. 297 s.

⁷ Mędrzecki W. Województwo wołyńskie 1921-1939. Elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych. Wrocław: PAN Instytut Historii, Wydawnictwo Ossolineum, 1988. 202 s.

⁸ Papierzyńska-Turek M. Sprawa ukraińska w Drugiej Rzeczypospolitej 1922-1926. Kraków: Wydaw. Literackie, 1979. 390 s.

⁹ Torzecki R. Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923-1929. Kraków: Wydaw. Literackie, 1989. 468 s.

¹⁰ Беґей І. Українська лівиця Галичини: теорія і практика (кінець XIX – перша третина XX ст.). Київ: УБС НБУ, 2015. 374 с.

¹¹ Власюк О. Діяльність українського соціалістичного об'єднання «Селянський союз» у 1924-1930 рр. // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки. 2011. Вип. 17. С. 149-162.

¹² Кучерепа М., Цецик Я. Українські національні партії на Волині (1921-1939 роки): у 2 ч. Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2011. Ч. 1. 304 с.; Ч. 2. Документи і матеріали. 292 с.

¹³ Kuprianowicz G. Ukraińskie życie kulturalno-oświatowe i ekonomiczne na Chełmszczyźnie i południowym Podlasiu w latach 1918-1926 // Rocznik Chełmski (Chełm). 1995. T. 1. S. 171-210.

¹⁴ Перґа Ю. Діяльність українського товариства доброчинності «Рідна хата» 1919-1930 рр. // Часопис української історії. 2014. Вип. 30. С. 95-100; Перґа Ю. Суспільно-політичне життя українців Холмщини та Підляшшя 1918-1939 рр.: дис. канд. іст. н.: 07.00.01. Київ, 2016. 190 с.

¹⁵ Пиріґ М. Становлення та організаційні принципи діяльності Українського селянсько-робітничого соціалістичного об'єднання (Сельроб) у 1926-1928 роках // Мандрівець. 2013. № 4. С. 31-37.

¹⁶ Соляр І. Консолідаційні процеси національно-державницьких сил Західної України (1923-1928). Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2010. 150 с.

¹⁷ Szumiło M. Działalność Antoniego Wasyńczuka w ukraińskim ruchu narodowym na Ziemi Chełmskiej i Podlasiu w latach 1919-1922 // Rocznik Chełmski (Chełm). 1999. T. 5. S. 171-190; Szumiło M. Antoni Wasyńczuk 1885-1935. Ukraiński działacz narodowy i polityk. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2006. 147 s.; Szumiło M. Anton i Pawło Wasyńczykowie – ukraińscy działacze narodowi z Chełma // Українці Холмщини і Підляшшя: історична доля, духовна і матеріальна культура впродовж віків: зб. наук. праць / Упор. М. Кучерепа. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. Т. 2. С. 56-64.

якщо вибори 1922 р. політики та населення Східної Галичини бойкотували, то 1928 р. навпаки став часом висунення на порядок денний консолідаційних процесів для якомога успішнішого результату на виборах¹⁸.

Зі свого боку, для політикуму Холмщини, Підляшшя, Волині та Полісся встановлення контактів із галицькими колегами також було вкрай важливо навіть з точки зору прагматизму – для організаційної, правової, інформаційної та фінансової підтримки.

За таких обставин, станом на осінь 1927 р. для представників «Сельсоюзу», партії, що виникла 1924 р. зусиллями українських послів до польського Сейму П. Васиньчуком, А. Братунем, М. Чучмаєм, С. Маківкою, С. Козицьким, С. Назаруком і В. Дмитріюк, і відродилася наприкінці 1926 р. братами Васиньчуками після переходу більшості її членів до складу «Сельробу», стало зрозумілим, що для того, аби мати шанси отримати мандати у Сеймі та Сенаті на виборах 1928 р. потрібно було шукати політичних союзників. У цей час з ініціативою створення єдиного виборчого блоку всіх українських національно-державницьких партій виступало галицьке УНДО. Одним із головних завдань цієї політсили було проголошено ліквідацію т. зв. «сокальського кордону» та політичне об'єднання всіх українських земель, які опинилися у складі Польщі, аби виступити на парламентських виборах єдиним українським фронтом. Більше того, оскільки УНДО на теренах, що раніше входили до складу Російської імперії, не мало ні значного впливу на тамтешнє населення, ні організаційної структури, то зі свого боку ця партія також була зацікавлена у пошуку місцевого партнера для співпраці. Тому в об'єднанні було вирішено звернутись по допомогу саме до «Сельсоюзу», який був представлений не тільки в Холмщині та Підляшші, а й частково на Західній Волині, а тому його організаційною мережею могло скористатися і УНДО¹⁹.

Паралельно УНДО взяло курс на відродження Блоку національних меншин, який постав 28 листопада 1927 р. і до якого окрім українських націонал-демократів увійшли представники кількох національних блоків: єврейського – «Мізрахі» (клерикальна група сіоністів), безпартійні ортодокси, організації ремісників і купців; білоруського – Християнська демократія, Православна демократія; всі німецькі та литовські партії, за винятком комуністичних²⁰. Однак включення до БНМ євреїв зустріло серед низки українських політиків шквал критики. Справа в тому, що якраз лише у листопаді 1927 р. в Парижі завершився судовий процес над С. Шварцбардом – вбивцею С. Петлюри. Під час самого процесу адвокати підсудного, намагаючись виправдати його у суді, наголошували, що його дії були лише відповіддю на єврейські погроми в Україні, які, мовляв, здійснював сам Петлюра та його прибічники у часи Української революції. Про заяви правників регулярно писала українські преса, що спровокувало серед українського суспільства відповідний опір, як і той факт, що за результатами суду Шварцбард був виправданий більшістю присяжних і звільнений з в'язниці²¹.

¹⁸ Соляр І. Консолідаційні процеси національно-державницьких сил Західної України. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2010. С. 115.

¹⁹ Szumiło M. Antoni Wasylczuk 1885-1935... S. 109.

²⁰ Зайцев О. Політичні партії західної України у парламентських виборах 1928 р. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 1995. Вип. 2. С. 174-175.

²¹ Feliński M. Ukraińcy w Izbach Ustawodawczych Polski Odrodzonej // Sprawy Narodowościowe. 1931. № 6. S. 577-578.

Це внесло і певні корективи в комунікації УНДО із «Селянським союзом». Так, спочатку 23 листопада 1927 р. в Холмі відбувся черговий з'їзд Народного комітету Холмщини та Підляшшя, під час якого обговорювалося питання участі на найближчих парламентських виборах. Під час дискусії М. Ваврисевич розкритикував братів Васиньчуків за «угодовство», оскільки вони пропонували налагодити зв'язки з УНДО і закликав до співпраці із «Сельробом». Однак більшість учасників зустрічі проголосували за рішення щодо створення «сильного загальнонаціонального блоку всіх українських земель», підтримали концепцію, запропоновану УНДО та уповноважили в її контексті А. та П. Васиньчуків вести переговори із єврейськими правими колами в краї²². Однак вже через тиждень, 3 грудня 1927 р. на шпальтах газети «Селянський шлях» з'явилося комюніке, в якому зазначали, що Комітет не братиме участі у БНМ²³. Крім цього у виданні також розкритикували «ундовсько-сіоністичний» блок, якому було відмовлено у репрезентації інтересів українців з території колишньої Російської імперії²⁴.

Головним противником включення «Сельсоюзу» до БМН виступив очільник Комітету А. Васиньчук. Будучи в часі існування УНР прихильником С. Петлюри, він вважав, що після паризького процесу українці не повинні жодним чином співпрацювати із євреями навіть з технічних питань. Втім, на той момент, у своїх поглядах він не був єдиним. Як зазначав у звіті Замойський староста: «Характерно, що через вбивство отамана Петлюри Шварцбардом в Парижі, серед місцевих русинів (українців – Т.Б.) запанувало неприязне ставлення до євреїв. Русини гучно висловлюють жаль, що в 1922 році голосували разом з євреями за список № 16 (Блоку національних меншин – Т.Б.), що принесло користь лише євреям»²⁵. Відтак, можна припустити, що окрім власних переконань позицією А. Васиньчука керувало й бажання здобути популярність серед відповідно налаштованих українських селян краю.

У той же час А. Васиньчук намагався отримати порозуміння із польською стороною. Зокрема, на початку грудня він мав зустріч із референтом служби громадської безпеки у Холмі, під час якої ствердив, що готовий піти на парламентські вибори із проурядовими силами у тому разі, якщо польська влада пішла би українцям на поступки у церковних справах²⁶. У цей же період представник «Сельсоюзу», правдоподібно, проводив переговори у справі можливого входження цієї партії до соціалістичного блоку під проводом ППС²⁷. Однак ніяких конкретних результатів ці зустрічі не дали.

Тим часом 18 грудня 1927 р. «сельсоюзники» створили Український виборчий комітет у складі: А. Новосада – від гміни Кривички, М. Бориса – від гміни Став, І. Василюка – від гміни Жмудь, С. Плиса – від гміни Раколупи, Т. Лихотона – від гміни Турка, А. Чижа – від гміни Букова, Й. Травинського з Любартівського повіту, О. Бойка – з гміни Войславичі, Є. Барана – від гміни Циців, Г. Новосада – від гміни Кривички, В. Гуля і П. Васильчука – з Холма. Подібні виборчі комітети також

²² Archiwum Państwowe w Lublinie (APL), Urząd Wojewódzki Lubelski (UWL), Wydział Społeczno-Polityczny (WSP), sygn. 1725, k. 258.; Feliński M. Ukraińcy w Izbach Ustawodawczych Polski Odrodzonej // Sprawy Narodowościowe. 1931. № 6. S. 250.

²³ Селянський шлях. 1927. № 32. S. 1.

²⁴ Селянський шлях. 1928. № 2. S. 1.

²⁵ Szumiło M. Antoni Wasyńczuk 1885-1935... S. 110-111.

²⁶ APL, UWL, WSP, sygn. 1725, k. 258.

²⁷ Sprawy Narodowościowe. 1927. № 5-6. S. 540.

створили українські комуністичні та прокомуністичні організації, зокрема, «Сельроб-правиця», «Робітничо-селянська єдність», яка сповідувала ідеологію КПЗУ, Польсько-українське селянське об'єднання «Самопоміч хлопська», близький до Польської комуністичної партії польсько-український блок лівого спрямування «Робітничо-селянське об'єднання» й інші²⁸.

На початку січня 1928 р. «Сельсоюз» офіційно розпочав виборчу кампанію. Наприклад, А. Васиньчук активно поширював виборчі агітки на території Томашівського повіт, але оскільки це здебільшого було електоральне поле «Сельробу» така акція великого успіху не принесла²⁹.

Результативнішою виявилася робота Б. Бжуся у Білгорайському повіті. Так, вже 1 січня йому вдалося провести віче у Тарногороді, під час якого від гостро розкритикував діяльність комуністів та їхніх соратників. Водночас, упродовж січня він зміг відновити повноцінну роботу повітового виборчого комітету та місцевих комітетів у Лазові, Липинах і Кустраві, а також, правдоподібно, шляхом позик акумулювати 10 тис. злотих на передвиборчу агітацію³⁰.

Водночас, попри офіційно негативне ставлення щодо БНМ, діячі «Сельсоюзу» надалі проводили переговори з УНДО, розуміючи, що перемога на виборах була можливою лише у складі більшого об'єднання. Навіть А. Васиньчук погодився на вступ до БНМ, але лише за умови отримання першого місця у списку кандидатів до сенату. Однак у Блоці цю пропозицію категорично відхилили, оскільки Антін у галицьких політичних колах вже сприймався як «угодник» щодо польської влади³¹.

Ще одна дискусія виникла при розподілі мандатів у виборчому окрузі № 26 (Люблін, Холм, Любартив), де П. Васиньчук вимагав очолити список, чому опонували єврейські представники. Однак врешті переговори завершилися компромісно – український політик погодився стати у списку другим. Зрештою, незважаючи на подальший спротив А. Васиньчука, керівництво «Сельсоюзу» вирішило приєднатися до БНМ, а 13 січня 1928 р. на конференції у Ковелі було досягнуто остаточних домовленостей з УНДО. Як результат, вже 17 січня було організовано Український Центральний Виборчий Комітет Волині, Холмщини, Полісся та Підляшшя. А 22 січня 1928 р. Ковельську резолюцію підтримало й більшість членів Народного комітету Холмщини та Підляшшя, що призвело до розколу всередині організації – А. Васиньчук, С. Пелех і Б. Бжусь розірвали з нею співпрацю, вирішивши йти на вибори окремо³².

В останній тиждень січня 1928 р. на території Люблінського воєводства серед українського населення почала поширюватися відозва «До українського народу Холмщини, Підляшшя, Полісся та Волині» авторства А. Васиньчука. У ній український політик і громадський діяч зазначав: «Партія УНДО без повідомлення і згоди нашого населення створила блок з євреями-сіоністами. У такий спосіб євреям-сіоністам було передано наші українські мандати на найбільш зникаючій національно, міщанській Холмщині. ...Партія УНДО складається з панів та

²⁸ Perga Iu. The participation of Ukrainian political parties of Chelm and Podlasie regions in parliamentary elections Second Polish Republic in 1928 // *Сторінки історії*. 2016. № 42. С. 101-102.

²⁹ APL, UWL, WSP, sygn. 424, k. 9.

³⁰ APL, Komenda Powiatowa Policji Państwowej w Chełmie (KPPCh), sygn. 28, k. 11-12.

³¹ Sprawy Narodowościowe. 1928. № 4. S. 1.

³² Sprawy Narodowościowe. 1928. № 4. S. 55.

землевласників. Вони власне і шукали спільників серед багатіїв-сіоністів та німців-фабрикантів. Соціалістичні та демократичні партії євреїв, німців та українців не увійшли до блоку. Запродався їм тільки «Сельсоюз» на чолі з редактором Гулом та моїм братом Павлом... Закликаю всіх селян, робітників та працюючу інтелігенцію до єдиного національного виборчого фронту без УНДО та євреїв, до створення українського народного виборчого списку селян, робітників та працюючої інтелігенції»³³. Вочевидь таким чином А. Васиньчук намагався мобілізувати на свій бік виборців, використовуючи їхню неприязнь до євреїв і «панів з Галичини».

Тим часом 3 лютого 1928 р. завершився етап формування виборчих списків. Висуваний А. Васинчуком Український Народний Господарчий Список (УНГС) отримав № 36. Також був зареєстрований виборчий список до Сенату по Люблінському воєводству та список по округу № 27 (повіти Білгорай, Замостя, Томашів), у той час, як список по округу № 28 (повіти Янівський, Красноставський, Грубешівський) був відхилений. В інших округах Холмщини та Підляшшя А. Васинчуку не вистачило сил для висунення своїх кандидатів. В окрузі № 27 за списком УНГС на вибори йшли наступні кандидати: А. Васинчук, О. Банада, С. Гаврилук, Б. Бжусь, В. Коба. До списку № 36 кандидатів до Сенату від Люблінського воєводства були включені: А. Васинчук, О. Банада, П. Дука-Дудзінський³⁴.

У своїх передвиборчих листівках А. Васинчук поставив на перше місце питання про економічний розвиток краю під гаслом «Добробут господарчий принесе нам розвиток освітньо-культурний». Також декларувалась боротьба за українську школу, відкриття закритих православних храмів і запровадження у війську Другої Речі Посполитої української мови³⁵. Водночас нерідко А. Васиньчук під час своїх промов позитивно оцінював діяльність уряду Ю. Пілсудського та почасти був готовим агітувати за список № 1 – Безпартійний Блок Співпраці з Урядом та, більше того, був готовим віддати йому голоси своїх виборців³⁶. Вочевидь, завдяки цьому А. Васиньчук пробував досягнути поступок у справі українських інтересів, або отримати від влади якнайвище місце у списках правлячої партії, як це практикувалось на виборчих округах Волині. Однак з точки зору офіційної Варшави Холмщина та Підляшшя були польськими етнічними теренами, на яких майже не було свідомих українців, а тому будь-які спроби А. Васиньчука у цьому напрямку так і залишилися односторонніми. За таких умов він остаточно вирішив проводити абсолютно самостійну виборчу акцію. Прикметно, що в останній передвиборчій відозві він особливо наголосив на національних гаслах: «Всі українські селяни, робітники та працююча інтелігенція повинна віддати свої голоси за український список. Тільки українські послы знають потреби нашого народу в краю і будуть боротися за національне визволення та національні права, тільки українські послы будуть боротися для народу за вітчизняну школу і забезпечать нормальний розвиток українських культурних інституцій»³⁷.

Тим не менше, діяльність А. Васиньчука у передвиборчій період найбільше критикувалася колишніми соратниками – представниками «Сельсоюзу» та «Сельробу-правиці». Наприклад, «Селянських шлях» писав, що «А. Васиньчук

³³ Szumiło M. Antoni Wasyńczuk 1885-1935... S. 112.

³⁴ APL, UWL, WSP, sygn. 343, k. 48.

³⁵ APL, UWL, WSP, sygn. 2051, k. 70-71.

³⁶ APL, UWL, WSP, sygn. 1726, k. 44.

³⁷ Українська Нива. 1928. № 22. S. 2.

перейшов до гурту угодовців та хрунів». Також у газеті його звинувачували у тому, що за державні гроші він вносив в український виборчий фронт розбрат, і при цьому створював із себе образ «порядного Русина»³⁸. У «Сельробі» закликали виборців не віддавати голосів за А. Васиньчука, який, на думку партійних діячів, був «політичним спекулянтom та польським запроданцем»³⁹.

Якщо на закиди «сельсоюзників» А. Васиньчук відповів лише вимогою публічно надати докази факту отримання ним від влади якихось коштів, то відповідь на звинувачення від «сельробівців» була радикальнішою. Політик вирішив повернути у свою власність тижневик «Наше життя», який відігравав значну роль у передвиборчій агітації «Сельробу», і використати видання у своїх цілях напередодні виборів. Для цього 1 лютого 1928 р. у Холмському старостві А. Васиньчук написав заяву про відмову від своєї ж декларації 1920 р., як видавця та відповідального редактора, через що газета перестала виходити вже з 8 лютого. У той же час А. Васиньчук створив нове видання з тією самою назвою. Його головна редакція розташовувалась у Бжеші, а тижневик видавався накладом 1000 примірників, які розповсюджувались передовсім на території, де активну агітацію проводив Український Народний Господарчий Список⁴⁰.

Кандидати в депутати від українського демократичного крила подали свої окремі списки, а також були представлені у списку Блоку національних меншин. Представники партії «Селянський союз» (список № 18) О. Рочняк, П. Васиньчук і В. Островський балотувалися в округах № 27 і № 28, а в округах № 25 і № 26 разом з кандидатами від УНДО представляли Блок національних меншин⁴¹. Кандидати від БНМ провели широку агітаційну роботу. В лютому 1928 р. лише на території Холмського повіту відбулися масові зустрічі з виборцями у селах Верейці та Столп'є, де були присутні мешканці зі Спаса, Новосілок, Ліщан, Поболович, Жмуді, Чулчиць, Волі Ліщанської⁴².

За результатами виборів Блок національних меншин разом з прокомуністичними партіями здобув на Холмщині та Підляшші 84 512 голосів виборців⁴³. БНМ, який у списку № 18 представляли члени УНДО та «Селянського союзу», від українців з північно-західних етнічних теренів до сейму вдалося провести свого представника П. Васиньчука⁴⁴. Натомість УНГС А. Васиньчука зазнав повного провалу. На виборах до Сейму, що пройшли 4 березня 1928 р., у виборчому окрузі № 27 за партію проголосувало лише 389 виборців. А на сенатських виборах, які відбулись 11 березня 1928 р., список здобув ще менше – лише 343 голоси⁴⁵.

У підсумку, замість 20 депутатів Сейму і 6 senatorів (це результати, що українці здобули у 1922 р.), в парламенті зразка 1928 р. українське населення Холмщини,

³⁸ Селянський шлях. 1928. № 4. С. 1.

³⁹ Романюк Д. Власна буржуазія визискує не менш жорстоко, чим чужа // Наше життя. 1928. Ч. 4. 22 січня. С. 3.

⁴⁰ Sprawy Narodowościowe. 1928. № 22. S. 2.

⁴¹ Макар Ю., Макар В., Горний М., Салюк А. Від депортації до депортації. Суспільно-політичне життя холмсько-підляських українців (1915-1947). Дослідження. Спогади. Документи. Т. 1. Дослідження. Чернівці: Букрек, 2011. С. 252.

⁴² Перга Ю. Суспільно-політичне життя українців Холмщини та Підляшшя 1918-1939 рр... С. 116.

⁴³ Пастернак Є. Нарис історії Холмщини і Підляшшя: новіші часи. Вінніпег; Торонто, 1989. С. 204.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Szumiło M. Antoni Waszyńczuk 1885-1935... S. 102.

Підляшшя, Волині та Полісся могли представляти лише 9 депутатів, з яких тільки 1 був членом Сенату. Завдяки тому, що в цих виборах взяли участь українці Галичини, загальне українське представництво у Сеймі склало 40 депутатів, а у Сенаті – 11. Проте більшість депутатів-українців належало до УНДО; від цієї партії до Сейму пройшло 26 осіб, а до Сенату – 9⁴⁶. У тому числі до польського парламенту II каденції (1928-1930 рр.) потрапило 3 вихідців із первинного складу «Селянського союзу» – М. Чучмай і П. Васиньчук стали послами до Сейму, а С. Козицький – сенатором.

Тим часом протягом 1928-1930 рр. популярність діючого «Сельсоюзу» на чолі із П. Васиньчуком значно зменшилася, як і робота його діячів із населенням – за цей період органи влади зафіксували лише 5 народних зібрань, ініційованих «Сельсоюзом» (3 – у Люблінському і 2 – у Волинському воєводстві), організованих послами сейму П. Васиньчуком і Л. Серветник.

Проте, як звітувала поліція, П. Васильчук на цей час уже не мав такого впливу серед українського селянства як раніше. Інший посол від «Сельсоюзу» Лаврентій Серветник, за інформацією державної поліції, здійснив поїздку Костопільським повітом, уродженцем якого він був, де проводив низку небагатолюдних зібрань у приватних помешканнях⁴⁷.

Ще однією спробою реанімувати діяльність «Сельсоюзу» стало заснування в Холмі групою прихильників партії на чолі з послом П. Васиньчуком у грудні 1929 р. товариства «Сільський господар». За аналітичними оцінками Міністерства внутрішніх справ, це було зроблено, щоб протиставитися діяльності холмського «Комітету українських кооперативів», цілком опанованого впливами «Сельроб-єдності» – партії, створеної у травні 1928 р. під час з'їзду у Львові з числа «Сельроб-лівиці» та більшості членів «Сельробу». Проте на той час польська поліція відзначала, що прихильники «Сельсоюзу» уже кілька місяців не виявляють жодної активності, а ця досить невпевнена спроба реанімації впливів партії не мала суттєвого успіху. Загалом, як робили висновок поліціанти, на теренах Люблінського і, дещо меншою мірою, Волинського воєводств «Сельроб-єдність» «цілковито опановує українське громадське і господарське життя»⁴⁸.

Ще одну (і як згодом виявилось – останню) спробу відновити діяльність партії П. Васиньчук зробив у квітні 1930 р., коли за його ініціативою було скликано надзвичайну конференцію представників «Сельсоюзу». Основним у порядку денному було питання реорганізації партії, зміни програми та статуту, пошуки можливих союзників на майбутніх парламентських виборах. Відповідно до аналітичного звіту Міністерства внутрішніх справ Другої Речі Посполитої, це свідчило, що «керівники Сельсоюзу, який нині фактично не існує, мають наміри реанімувати партію». У звіті констатували, що на Волині та в українських повітах Люблінського воєводства навіть на початку 1930-х рр. ще існували симпатії до колишнього «Сельсоюзу», який існував ще перед об'єднанням з «народовольцями». Проте вони досить слабкі й організаторам партії треба

⁴⁶ Енциклопедія українознавства: Словникова частина / ред. В. Кубійович; Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. Львів: НТШ, 2000. С. 341-342.

⁴⁷ Szumiło M. Wiecie sprawozdawcze posłów i senatorów Ukraińskiej Reprezentacji Parlamentarnej w latach 1928-1939 // Wschodni rocznik humanistyczny. 2007. T. IV. S. 264.

⁴⁸ Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych za październik, listopad i grudzień 1929 r. Warszawa, 1930. S. 52.

докласти чималих зусиль, щоб відновити «Сельсоюз» як самостійну політичну організацію⁴⁹. З огляду на це можна припустити, що скликання надзвичайної конференції було, насамперед, передвиборчим маневром, розрахованим на торги з УНДО, аніж реальною спробою реанімації партії. Зрештою пошук зближення з УНДО не дав бажаних результатів – пропозиції П. Васиньчука про об'єднання зусиль було відкинуто.

Зрештою одним із важливих факторів, що вплинув на припинення діяльності «Селянського союзу», стала і нестача джерел фінансування, що особливо стало актуальним після того, коли наприкінці 1929 р. до Польщі докотилися хвилі світової фінансової кризи, а «благодійність українських громад як місцевих, так і з Америки, значно ослабла», тож українське культурно-освітнє і політичне життя на той час відчуло значні труднощі з огляду на брак джерел фінансування⁵⁰.

Не значно довше протривало існування і «Сельробу», якого у парламенті репрезентували, у тому числі, колишні «сельсоюзники» М. Чучмай і С. Козицький. У 1928 р. вся увага КПЗУ зосередилася на «Сельробі-єдності» та його діяльності, оскільки він надалі носив легальний характер і відкривав більші можливості для впливу на українське населення⁵¹. 25 січня 1930 р. відбулося засідання ЦК КПЗУ у справі ліквідації «Сельроб-правиці», на якому розкритиковано керівників організації П. Крайківського, М. Чучмая та С. Козицького, а ліквідацію партії оголошено остаточною перемогою над так званим «шумскізмом» у рядах комуністичного руху⁵².

Тим не менше, це лише загострювало і так непросту ситуацію всередині партії, де перманентними були конфлікти як між керівництвом, так і між різними партійними ланками, місцевими представництвами та центром. Це призводило до розчарування частини місцевих «сельробівців» та їх переходу у лави інших партій, у першу чергу, УНДО, або ж навіть радикальних УВО та ОУН. Ці процеси посилювалися на початку 1930-х рр., коли у зв'язку із дедалі відвертішою антиукраїнською політикою та зміцненням тоталітарного режиму в радянській Україні підтримка «Сельробу», як і решти ліворадикальних сил, серед західноукраїнського населення критично впала. Зрештою 5 вересня 1932 р. польська влада остаточно ліквідувала цю партійну організацію.

Таким чином, результат виборів 1928 р. та провал на них українських політичних сил Холмщини та Підляшшя, а разом з цим і суттєве послаблення позицій партії «Селянський союз», були закономірним результатом діяльності політичних партій та їх лідерів протягом 1920-х рр. Головними причинами цього стали: дроблення партій на менші, постійні взаємні звинувачення та протидія, неспроможність об'єднатися для досягнення спільної цілі як між собою, так і з іншими українськими силами, наприклад, з Галичини. Фактично після цих виборів політичні лідери Холмщини та Підляшшя втратили свою загальнодержавну та загальноукраїнську вагу, яку вони мали після виборів 1922 р. у відстоюванні

⁴⁹ Sprawozdanie z zycia mniejszosci narodowych za II i III kwartal 1930 r. Warszawa, 1930. S. 46.

⁵⁰ Sprawozdanie z zycia mniejszosci narodowych za pazdziernik, listopad i grudziez 1929 r. Warszawa, 1930. S. 53.

⁵¹ Боротьба трудящих Волині за визволення з-під гніту панської Польщі і воз'єднання з радянською Україною (1921-1939 рр.). Ч. 1: (1921-1928 рр.): збірник документів і матеріалів / упор.: Л. Буднікова й ін. Луцьк: Волинське обласне видавництво, 1957. С. 240.

⁵² Пиріг М. Український ліворадикальний рух у Польщі (1919-1929 рр.): дис.... канд. іст. н. Львів, 2016. С. 71.

інтересів всіх українців у сеймі та сенаті, а із первісного складу «Селянського союзу» 1928 р. до парламенту Другої Речі Посполитої потрапили лише троє: від списку БНМ – посол П. Васиньчук і від «Сельробу» – посол М. Чучмай і сенатор С. Козицький.

Водночас дедалі агресивніша щодо українського національного руху політика Другої Речі Посполитої, кульмінацією якого стало проголошення 1930 р. розпуску парламенту, масові арешти опозиційних до влади політиків, зокрема і вчорашніх послів до сейму та сенаторів, і пацифікація мінімізували можливість вирішення українського питання винятково парламентським шляхом. Це значно радикалізувало настрої населення Західної України. В таких умовах, тим паче після світової економічної кризи 1929 р., не знайшлося місця на політичній мапі ні для «Сельсоюзу», ані пізніше і «Сельробу», яких поступово замінили серед українських електоральних симпатій у парламенті УНДО та ВУО, а в нелегальному полі – ОУН.

REFERENCES

- Behei, I.** (2015). *Ukrainska livitysia Halychyny: teoriia i praktyka (kinets XIX – persha tretyna XX st.)* [Ukrainian left of Galicia: theory and practice (end of the XIX – first third of the XX century)]. Kyiv: UBS NBU [in Ukrainian].
- Budnikova, L.** (Comp.) (1957). *Borotba trudiaschykh Volyni za vyzvolennia z-pid hntu panskoi Polschi i vozziednannia z radianskoiu Ukrainoiu (1921-1939 rr.)* [The struggle of the workers of Volhynia for liberation from the oppression of lordly Poland and reunification with Soviet Ukraine (1921-1939)]. Vol. 1: (1921-1928 rr.): zbirnyk dokumentiv i materialiv. Lutsk: Volynske oblasne vydavnytstvo [in Ukrainian].
- Feliński, M.** (1931). *Ukraińcy w Izbach Ustawodawczych Polski Odrodzonej* [Ukrainians in the Legislative Chambers of the Reborn Poland]. *Sprawy Narodowościowe*, 6, 577-578 [in Polish].
- Herasymenko, M. & Dudykevych, B.** (1955). *Borotba trudiaschykh Zakhidnoi Ukrainy za vozziednannia z Radianskoiu Ukrainoiu (1921-1939 rr.)* [The struggle of the workers of Western Ukraine for reunification with Soviet Ukraine (1921-1939)]. Kyiv [in Ukrainian].
- Krzykała, S.** (1961). *Z dziejów KPP na Lubelszczyźnie (1918-1923)* [From the actions of the CPP in Lubelszczyżnia (1918-1923)]. Lublin: Wydawnictwo Lubelskie [in Polish].
- Kubiiovych, V.** (Ed.) (2000). *Entsyklopediia ukrainoznavstva: Slovnykova chastyna* [Encyclopedia of Ukrainian Studies: dictionary part]. Lviv: NTSh [in Ukrainian].
- Kucherepa, M. & Tsetsyk, Ya.** (2011). *Ukrainski natsionalni partii na Volyni (1921-1939 roky)* [Ukrainian national parties in Volhynia (1921-1939)]. Lutsk [in Ukrainian].
- Kuprianowicz, G.** (1995). *Ukraińskie życie kulturalno-oświatowe i ekonomiczne na Chełmszczyźnie i południowym Podlasiu w latach 1918-1926* [Ukrainian cultural, educational and economic life in Kholm region and southern Podlasie in the years 1918-1926]. *Rocznik Chełmski*, 1, 171-210 [in Polish].
- Makar, Yu., Makar, V., Hornyi, M. & Saliuk, A.** (2011). *Vid deportatsii do deportatsii. Suspilno-politychne zhyttia kholmsko-pidlaskykh ukrainsiv (1915-1947). Doslidzhennia. Spohady. Dokumenty* [From deportation to deportation. Socio-political life of Kholm-Podlasie Ukrainians (1915-1947). Research. Memories. Documents]. Chernivtsi: Bukrek [in Ukrainian].
- Makarchuk, S.** (1983). *Etnosotsialnoe razvitie i natsionalnye otnosheniia na zapadnoukrainskikh zemliakh v period imperializma* [Ethnosocial development and national relations in the western Ukrainian lands during the period of imperialism]. Lvov [in Russian].
- Mędrzecki, W.** (1988). *Województwo wołyńskie 1921-1939. Elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych* [Volhynia voivodeship 1921-1939. Elements of civilization, social and political changes]. Wrocław: PAN Instytut Historii, Wydawnictwo Ossolineum [in Polish].
- Papierzyńska-Turek, M.** (1979). *Sprawa ukraińska w Drugiej Rzeczypospolitej 1922-1926* [The Ukrainian case in the Second Republic of Poland 1922-1926]. Kraków: Wydaw. Literackie [in Polish].
- Pasternak, Ye.** (1989). *Narys istorii Kholmschyny i Pidliahshia: novishi chasy* [Essay on the history of Kholm and Podlasie: (recent times)]. Vinnipeg; Toronto [in Ukrainian].
- Perga, Yu.** (2016). *The participation of Ukrainian political parties of Chelm and Podlasie regions in parliamentary elections Second Polish Republic in 1928. Storinky Istorii*, 42, 101-102 [in English].

- Perha, Yu.** (2014). Diialnist ukraïnskoho tovarystva dobrochynoschi «Ridna khata» 1919-1930 rr. [Activities of the Ukrainian charity society «Ridna Khata» (1919-1930)]. *Chasopys ukraïnskoi istorii*, 30, 95-100 [in Ukrainian].
- Perha, Yu.** (2016). *Suspilno-politychne zhyttia ukraïntsiiv Kholmschyny ta Pidliashshia 1918-1939 rr.* [Socio-political life of Ukrainians in Kholm region and Podlasie in 1918-1939]. (Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
- Pyrîh, M.** (2013). Stanovlennia ta orhanizatsiini pryntsyipy diialnosti Ukraïnskoho seliansko-robotnychoho sotsialistynoho obiednannia (Selrob) u 1926-1928 rokakh [Formation and organizational principles of the Ukrainian 'Peasants and Workers Socialist Association' («Selrob») in 1926-1928]. *Mandrivets*, 4, 31-37 [in Ukrainian].
- Pyrîh, M.** (2016). *Ukraïnskyi livoradykalnyi rukh u Polschi (1919-1929 rr.)* [Ukrainian left-wing radical movement in Poland (1919-1929)]. (Candidate's thesis). Lviv [in Ukrainian].
- Romaniuk, D.** (1928, 22 sicnhia). Vlasna burzhuaziia vyzyskuie ne mensh zhorstoko, chym chuzha. *Nashe zhyttia*, 4, 3 [in Ukrainian].
- Soliar, I.** (2010). *Konsolidatsiini protsesy natsionalno-derzhavnytskykh syl Zakhidnoi Ukrainy (1923-1928)* [Consolidation processes of the national-state forces of Western Ukraine (1923-1928)]. Lviv: Instytut ukraïnoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Syzonenko, H.** (1971). *Sel-rob u borotbi za voz'iednannia* [Selrob in the struggle for reunification]. Lviv: Kameniar [in Ukrainian].
- Szumiło, M.** (1999). Działalność Antoniego Wasyńczuka w ukraińskim ruchu narodowym na Ziemi Chełmskiej i Podlasiu w latach 1919-1922 [Activities of Antonie Wasyńczuk in the Ukrainian People's Movement in the Land of Kholm and Podlasie in 1919-1922]. *Rocznik Chełmski*, 5, 171-190 [in Polish].
- Szumiło, M.** (2006). *Antoni Wasyńczuk 1885-1935. Ukraiński działacz narodowy i polityk* [Antoni Wasyńczuk 1885-1935. Ukrainian national activist and politician]. Lublin: Wydawnictwo UMCS [in Polish].
- Szumiło, M.** (2007). Wiecie sprawozdawcze posłów i senatorów Ukraińskiej Reprezentacji Parlamentarnej w latach 1928-1939 [Council of Acting Ministers and Senators of the Ukrainian Parliamentary Representation in 1928-1939]. *Wschodni rocznik humanistyczny*, IV [in Polish].
- Szumiło, M.** (2010). Anton i Pawło Wasyńczykowie – ukraińscy działacze narodowi z Chełma [Anton i Pavlo Wasyńczyuks – Ukrainian national activists from Chełm]. In **Kucherepa, M. (Comp.)**. *Ukraiñtsi Kholmschyny i Pidliashshia: istorychna dolia, dukhovna i materialna kultura vprodovzh vikiv*, Vol. 2, 56-64 [in Polish].
- Torzecki, R.** (1989). *Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923-1929*. Kraków: Wydaw. Literackie [in Polish].
- Vasiuta, I.** (1988). *Formuvannia robotnycho-selianskoho soiuzu v revoliutsiïni borotbi na Zakhidnii Ukraini 1921-1939* [Formation of the 'Workers and Peasants Union' in the revolutionary struggle in Western Ukraine (1921-1939)]. Lviv. [in Ukrainian].
- Vlasiuk, O.** (2011). Diialnist ukraïnskoho sotsialistynoho obiednannia «Selianskyi soiuz» u 1924-1930 rr. [Activities of the Ukrainian socialist association «Peasant Union» in 1924-1930]. *Naukovi zapysky Natsionalnogo universytetu «Ostrozka akademiia»*. *Istorychni nauky*, 17, 149-162 [in Ukrainian].
- Zabolotnyi, I.** (1964). *Neskorena Volyn: Narysy istorii revoliutsiïnoho rukhu na Volyni. 1917-1939* [Unconquered Volhynia: an essay on the history of the revolutionary movement in Volhynia in 1917-1939]. Lviv [in Ukrainian].
- Zaitsev, O.** (1995). Politychni partii zakhidnoi Ukrainy u parlamentskykh vyborakh 1928 r. [Political parties of western Ukraine in the parliamentary elections of 1928]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 2, 174-175 [in Ukrainian].

Tetiana Bortnik

(I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv, Ukraine)

e-mail: t.bortnik1976@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2889-2755>

Participation of 'Peasant Union' in 1928 Elections to Sejm and Senate of Second Polish Republic

The participation of the 'Peasant Union' («Selianskyi Sojuz») in the elections to the Sejm and the Senate of the Second Polish Republic in 1928 is studied in the paper. It is stated that despite existing publications on the activities of Ukrainian establishment people, both right and left, there is no complex research work on the activities of Ukrainian political figures who were the members of the Ukrainian Socialist Union 'Peasant Union', as well as their participation in the parliamentary elections of 1928.

It is noted that the election campaign of 1927-1928 became a kind of 'litmus test' of maturity of Ukrainian politicians and the population of Western Ukraine and their readiness to unite Eastern Halychyna politically with other Ukrainian territories that became part of interwar Poland – Chełm Land (Kholmshchyna), Podlasie (Pidliashshia), Volyn and Polissia. That was important, even from a pragmatic point of view, for organizational, legal, informational, and financial support. Under such circumstances, as of the autumn of 1927, it became clear to the 'Peasant Union' representatives that in order to have a chance to win seats in the Sejm and Senate in the 1928 elections, political allies had to be sought, most likely the Halychyna UNDO (Ukrainian National Democratic Alliance) which at that time tried to put forward the initiative to create a single electoral bloc of all Ukrainian national-state parties.

During the talks with the Ukrainian National Democrats, there was a conflict between the leaders of the 'Peasant Union' – brothers Pavlo and Anton Vasynchuk, so the latter left the party and participated in the elections separately with the Ukrainian People's Commercial List. The other part of the 'Peasant Union', headed by P. Vasynchuk, joined the Bloc of National Minorities revived by the UNDO. It is concluded that the split in the 'Peasant Union' had a negative impact on the party's election results: The Bloc of National Minorities, represented in the list № 18 by the members of the UNDO and the 'Peasant Union' from Ukrainians of the north-western ethnic territories, managed to promote its representative P. Vasynchuk to the Sejm. During 1928-1930, the popularity of the current 'Peasant Union', headed by P. Vasynchuk, decreased significantly and eventually vanished.

Keywords: 'Peasant Union', elections to the Sejm and Senate in 1928, Second Polish Republic, Ukrainian People's Commercial List